

КРАТКА ИСТОРИЯ НА БАСКЕТБОЛНАТА ИГРА ЗА РАЗВИТИЕТО НА СТУДЕНТСКИЯ БАСКЕТБОЛ

Ирен Пелтекова

Начало на баскетболната игра

Зараждането на баскетболната игра е свързано с името на Джеймс Нейсмит (James Naismith). Той е роден на 06.11.1861 г. в община Рамзи, близо до Алмонте, Онтарио, Канада. Умира в Лоурънс, Канзас, САЩ, на 28.11.1939 г. на 78 години .

В началото на декември 1891 г. Лутър Халси Гулик (Luther Halsey Gulick, 1865–1918), който по това време е директор по физическо възпитание в християнското училище в град Спрингфийлд щата Масачузетс, САЩ, сега известен като Спрингфийлд колеж, възлага задача на преподавателя Джеймс Нейсмит да измисли увлекателна игра за студентите през зимните месеци, когато не е имало възможност да се практикуват спортните игри на открито. Срокът, с който е разполагал Нейсмит, е 14 дни.

Д-р Джеймс Нейсмит анализира играта от неговото детство „патица върху скала“ (Duck on a Rock) и познатите тогава ръгби, лакрос, американски футбол, хокей и бейзбол и на тази основа обмисля правилата за новата игра. Дали е вярно или не, само може да гадаем, но се твърди, че Нейсмит е изпратил портиера да намери две кутии, които да закачи на двете противоположни страни на гимнастическия салон. Но портиерът намерил само дървени кошници за портокали, които естествено имали дъно. Първите топки за баскетбол са направени от ленти от естествена кожа, защити заедно с гумен мехур отвътре.

За рождена дата на баскетболната игра се смята 15 януари 1892 г., когато в студентския вестник са публикувани първите тринадесет правила и е изиграна първата мъжка баскетболна среща с 18 човека, разделени на два отбора по 9 души. Играе се с футболна топка. Първата баскетболна среща е била с продължителност 30 минути и е завършила при резултат 1–0. Автор на този първи кош в историята на играта е Уилям Чейс (William R. Chase). По време на тази среща се ражда името на играта – баскетбол. От 1895 г. играчите на игрището стават по 5 за всеки отбор. Същата година играта претърпява

промени, които са останали в основен план и до днес – поставено е табло зад коша, изпълняват се наказателни удари, които се считат за една, а при вкаран кош от игра – за две точки. Отчитането на далечна стрелба с три точки е въведено почти след деветдесет години, през 1984.

Играта бързо се разпространява в Канада и Америка, и други части на света благодарение на военнослужещи от САЩ, различни религиозни организации в тези страни, студенти, завършили в Америка и завърнали се в своите страни, и т.н. Бурното навлизане на играта в програмата на колежа създава благоприятни условия за сформирани на професионални отбори по баскетбол.

През 1936 г. мъжкият баскетбол става част от Олимпийските игри. На финала се срещат отборите на САЩ и Канада. Отборът на САЩ е първият олимпийски шампион след победа с резултат 19–8. През 1962 г. американският играч Уилтън Чембърлейн (Уилт) вкарва 100 точки в един мач, като отборът му побеждава с резултат 167–147. Това е огромна разлика в сравнение с първата изиграна среща през 1892 г., която завършва при резултат 1–0.

Сенда Беренсон Абот (Senda Berenson Abbott) е считана от историята за „майка“ на женския баскетбол. Родена на 19.03.1868 г. в Литва под името Senda Valvrojenski, емигрира с родителите си в Бостън, САЩ, на седемгодишна възраст. Родителите ѝ са от еврейски произход, бащата е амбулантен търговец. Сенда Беренсон умира на 16.02.1954 г. в Санта Барбара, Калифорния, на 85-годишна възраст.

От 1892 до 1911 г. Сенда Беренсон е директор по физическо възпитание в колежа Смит в Нортхемптън, Хемпшир, щата Масачузетс, САЩ (Smith College, Northampton, Massachusetts). Колежът е само за жени и има добра спортна материална база. Студентките изпълнявали гимнастически упражненията, но те им се стрували отегчителни и Сенда Беренсон търси тяхна алтернатива. Тя прочита статия за физическото възпитание, публикувана в списание на младежка християнската организация за млади мъже (УМКА), в което пише за нова игра, измислена от Джеймс Нейсмит, и това ѝ се струва интересен експеримент. Беренсон се среща с Джеймс Нейсмит, за да се запознае с правилата на новата игра лично от него.

Първият официален баскетболен двубой между женски отбори се провежда на 22 март 1893 г. Един срещу друг се противопоставят отборите

на първи срещу втори курс от колежа Смит. По време на мача не са допуснати мъже в публиката. Баскетболна среща се играе според правилата на Нейсмит. При провеждането на двубоя има много съприкосновения, които довеждат до травми и Беренсон решава да модифицира първите 13 правила от мъжкия баскетбол в правила за жени. Тази промяна тя обяснява с необходимостта да се избегне „ненужно физическо натоварване“.

С направените промени Сенда Беренсон създава нов спорт, който се практикува само от жени. Тя разделя игрището на три зони с определен брой състезатели в тях, като тези състезателки нямат право да преминават в другите зони. Дрибълът можел да се изпълнява само до три тупкания, топката не можела да се държи в ръце от състезателка за повече от три секунди, не можело да се избива или изтръгва топката от ръцете на играча. Тези правила стават официални през 1899 г. и по тях се играе до 1960 г. Модифицираният от Беренсон женски баскетбол става основа за развитие на друга игра, позната като нетбол.

Паралелно със създадените от Сенда Беренсон правила за женски баскетбол баскетболната игра се практикува от жени и по правилата на Джеймс Нейсмит.

В кариерата на Сенда Беренсон може да се отбележат няколко значими факта: автор е на първото ръководство за женски баскетбол публикувано за първи път през 1901 г. Тя е председател на баскетболния комитет за жени в периода 1905-1917 г.

През 1984 г. нейният принос към баскетбола е признат, като Сенда Беренсон Абот става първата жена, избрана в баскетболната зала на славата в Спрингфийлд, Масачузетс. Тя е приета и в националната еврейска спортна зала на славата и музей на 29 април 2007 г.

Женският баскетбол се включва в олимпийското семейство през 1976 г., като правилата, по които се играе, са идентични с мъжкия баскетбол.

История на баскетбола в Република България

Появата на баскетболната игра в България се дължи на наши студенти, учещи в чужбина, където баскетболът вече бил познат. У нас за играта се говори още през 1906 г., но за нейно официално начало е приета годината 1919, когато към клуб „Атлантик“ е учредена секция по баскетбол. Само за пет години се сформират 11 дамски и 10 мъжки отбора, а през 1924 г. се организира първият шампионат по баскетбол на София¹.

¹ Цветков, В. и кол. Баскетбол. Учебник за студенти от НСА. С., ТИП-ПРЕС, 2006, с. 29 - 30.

Държавни първенства по баскетбол за мъже в България започват да се провеждат от 1942 г., а за жени от 1945 г.

Мъжкният национален отбор участва в четири Олимпийски игри, като най-доброто класиране е 5 място през 1956 г. в Мелбърн. Жените участват на три олимпиади и печелят два медала: бронзов през 1976 г. в Монреал и сребърен през 1980 в Москва.

Студентски баскетбол

В САЩ и Канада студентският баскетбол е на много високо спортно ниво. За всяко училище е престиж да има силни баскетболни отбори.

В страни като Япония, Малайзия, Мозамбик, Китай, Корея, Обединените арабски емирства, Тайван, Ливан и др. студентският спорт придобива все по-голяма популярност и тези страни участват и се представят на високо ниво в организирания международни студентски състезания.

Най-голямото студентско състезание е Универсиадата. Универсиадата е международен спортен и културен фестивал, който се провежда на всеки две години в различен град и е на второ място по значение след Олимпийските игри. Съвременното летиброене на летните Университетските игри започва от 1959 г. след присъединяването на Международния студентски съвет (International Students Union, ISU) към Световната международна федерация за студентски спорт (International University Sport Federation, FISU).

Лятната Универсиада се състои от 10 задължителни спорта и до 3 допълнителни спорта по желание на страната домакин. През 2013 г. в Казан, Русия, от 6 до 17 юли се проведе XXVII Универсиада, където под мотото

„Съвършенство на ума и тялото“ (Excellence in Mind and Body) в 12 дни студентите-спортисти освен в спортни състезания се включват в образователни и културни инициативи. Следващи страни домакини на Универсиада са Гвангжу, Корея, през 2015 г. и Тайпе Сити, Тайван, през 2017 г.

До сегашния момент страни-домакини на Универсиада са били: 1959 Торино, Италия; 1961 София, България; 1963 Порто Alegre, Бразилия; 1965 Будапеща, Унгария; 1967 Токио, Япония; 1970 Торино, Италия; 1973 Москва, СССР, 1975; Рим, Италия; 1977 София, България; 1979 Мексико

Сити, Мексико; 1981 Букурещ, Румъния; 1983 Едмънтън, Канада; 1985 Кобе,

Япония; 1987 Загреб, Югославия; 1989 Дуисбург, Германия; 1991 Шефилд, Великобритания; 1993 Бъфало, САЩ; 1995 Фукуока, Япония; 1997 Сицилия, Италия; 1999 Палма де Майорка, Испания; 2001 Пекин, Китай; 2003 Даегу, Южна Корея; 2005 Измир, Турция; 2007 Бангкок, Тайланд; 2009 Белград, Сърбия; 2011 Шенжен, Китай, 2013 Казан, Русия.

За развитието на студентското спортно движение в България и света допринасят Марко Дамянов, който заедно с проф. д-р Константин Атанасов и други дейци е в основата на създаването на Световната международна федерация за студентски спорт (FISU). Марко Дамянов е избран за почетен член на организацията, а проф. д-р Константин Атанасов заема отговорни постове от 1961 до 2003 г. във FISU и е носител на най-високото отличие на световната студентска организация Медал с диаманти.

Баскетболът като спорт включен в списъка на задължителните дисциплини още в първите университетски игри през 1959 г., където се провежда турнир за мъже. Женските баскетболни отбори се присъединяват към втората Универсиада през 1961 г.

Включването в Универсиадата на студентски отбор от САЩ през 1965 г. допринася за популяризирането на играта както сред студентите, така и в баскетболните клубове. Това спомага за повишаване на интереса към баскетболните състезания по време на Универсиадите. Женски студентски отбори на САЩ започват да участват на Универсиада през 1973 г.

Участието на българските баскетболни отбори започва впечатляващо през 1961 г., когато София е домакин на втората Универсиада. В новопостроената зала „Универсиада“ женският студентски отбор със старши треньор Цветан Желязков и треньор Васил Пелтеков става шампион. В състава са Кристина Гьошева, Весела Маникова, Нитула Борисова, Вела Пенчева, Елисавета Морова, Елена Кафалиева, Катя Антонова, Евтимка Джангозова, Екатерина Лукач, Магда Бучуклиева, Величка Тодорова от

„Академик“, Ермила Попова от „Локомотив“ и Ваня Войнова и Елена Господинова от „Славия“. Мъжският студентски отбор заема второ място след трудна загуба от невероятния отбор на Съветския съюз. Треньор на отбора е Божидар Такев.

Втората домакинска Универсиада се провежда през 1977 г., когато са построени зала "Христо Ботев" и спортните зали на тогавашния

Икономически институт, сега Университет за национално и световно стопанство (УНСС).

В таблица 1 е представено участието на българските отбори по баскетбол в Универсиади от 1959 до 2013 г. От проведените 27 универсиади българските студентски отбори по баскетбол участват в 13 от тях, като в 7 имаме представители при мъжете и жените. В 5 Универсиади Република България е представена само с мъжки отбор и в 1 само с женски. Отборите печелят три медала – злато и бронз жените и сребро за мъжете.

Начело на студентските отбори като старши треньори и/или помощник треньори са били: Цветан Желязков, Божидар Такев, Васил Пелтеков, Нейчо Нейчев, Цвятко Бърчовски, Даниел Гълъбов, Кирил Семов, Георги Димитров, Иван Лепичев, Янко Янчев, Румен Трендафилов, Константин Папазаов, Лъчезар Коцев и др.

Таблица 1. Участие на български отбори по баскетбол в летни универсиади

Универсиада	Година	Място на провеждане	Отбор	Класиране
II	1961	София, България	Мъже	2 място
			Жени	1 място
IV	1965	Будапеща, Унгария	Мъже	6 място
			Жени	Без медал
VI	1970	Торино, Италия	Мъже	6 място
			Жени	Без медал
VII	1973	Москва, СССР	Мъже	5 място
			Жени	5 място
IX	1977	София, България	Мъже	8 място
			Жени	3 място
X	1979	Мексико Сити, Мексико	Мъже	6 място
			Жени	4 място
XIII	1985	Кобе, Япония	Мъже	4 място
XIV	1987	Загреб, Югославия	Мъже	5 място
			Жени	4 място
XIX	1997	Сицилия, Италия	Жени	15 място
XX	1999	Палма де Майорка, Испания	Мъже	15 място
XXI	2001	Пекин, Китай	Мъже	18 място
XXII	2003	Даegu, Южна Корея	Мъже	5 място
XXV	2009	Белград, Сърбия	Мъже	7 място

През 1973 г. в Москва отбор от САЩ, който за първи път участва на Универсиада с женски тим, се среща с българките, които побеждава с 57–50 точки. Отборът ни завършва с 4 победи и 4 загуби, което му отрежда 5 място в крайното класиране. През 1977 г. в София българките отново срещат

отбора на САЩ, като отново губят, само с три точки разлика 84–87. Отборът ни завършва с 5 победи и 2 загуби, като в мач за 3 място побеждава Куба с 60–49 точки. Пред нас са само отборите на СССР и САЩ. На Универсиадата в Мексико през 1979 г. нашият отбор губи малкия финал от Канада и заема 4 място с 4 победи и 3 загуби. Следващото участие на женския университетски отбор е през 1987 г. в Загреб. Там отборът ни заеме 4 място след загуба в директния двубой за бронзовите медали от Китай с 88–80. Българките завършват състезанието с 3 победи и 2 загуби. Последното до този момент участие на Универсиада на женски отбор е през 1997 г. в Сицилия. Българският отбор заема 15 място с 1 победа и 5 загуби.

Участието на представителния мъжки студентски отбор на България през 1961 г. на Универсиадата в София започва със спечелването на сребърните медали.

Мъжкият студентски отбор през 1965 г. в Будапеща, Унгария, се среща с отбора на САЩ и губи с 53–108 точки, като заема 6 място в крайното класиране. През 1970 г. в Торино отборът ни отново печели 6 място, постигайки 5 победи и 3 загуби. Силно представяне правят българите на Универсиадата в Москва през 1973 г. с петото си място, като преди тях в класирането са отборите на САЩ, СССР, Бразилия и Канада. Българите регистрират 6 победи и 2 загуби.

Пред родна публика на втората проведена в България универсиада през 1977 г. в София българските студенти заемат 8-мо място с 3 победи и 5 загуби. На Универсиадата в Мексико през 1979 г. отборът ни заема 6 място с 4 победи и 4 загуби. Едната загуба е от отбора на САЩ с резултат 79–138 точки. При участието на Универсиадата през 1985 г. в Кобе, Япония, българите срещат на полуфинала отборът на САЩ. Американците печелят срещата с 94–66 точки. В мача за бронзовите медали отборът на Канада ни побеждава и българите остават на 4 място след отборите на СССР, САЩ и Канада. На XIV универсиада в Загреб през 1987 г. българският мъжки отбор печели 5 място с 5 победи и 3 загуби. В спор за петото място българите побеждават отбора на СССР. Пред нас са отборите на Югославия, САЩ, Испания и Куба. През 1999 г. на Универсиадата в Палма де Майорка, Испания, българският отбор заема 15-то място с 3 победи и 4 загуби. На следващата Универсиада през 2001 г. в Пекин, Китай, отборът ни отново постига 3 победи и 4 загуби, но остава на 18-то място в крайното класиране. През 2003 г. на XXII универсиада в Даegu, Южна Корея, България се

завръща в първата осмица, като заема 5-то място в крайното класиране.

В последното до този момент участие на Универсиадата в Белград, Сърбия, през 2009 г. мъжкия отбор заема 7-мо място с 4 победи и 3 загуби. В състава на отбора са: Крум Дойчинов, Сергей Цветков, Чавдар Костов, Павел Иванов, Станислав Славейков, Павел Маринов, Христо Николов, Иван Лилов, Асен Великов, Златин Георгиев, Николай Върбанов, Владимир Маринов.

Българите са в група D с отборите на Япония и Украйна и завършват на първо място с две победи: срещу Япония 108–96 и срещу Украйна 79–71. В следващите мачове в група L българите побеждават отбора на Португалия с 86–74, но губят от Турция с 60–69. Тези резултати изпращат отбора в четвъртфинал срещу САЩ, където губим с 96–66. В полуфиналните мачове за 5-8 място губим с 1 точка от отбора на Литва – 89–88 и това ни изпраща да играем за 7-8-мо място в мач, в които побеждаваме Германия със 77–72.

Университетският спорт се развива много бързо във всички краища на света. Все повече млади хора искат да спортуват и да участват в големи международни форуми, където, освен да участват в състезания, те се запознават с културата на другите народи и създават приятелства. Освен от централното ръководство на международната федерация за университетския спорт (International University Sports Federation, FISU), на всеки континент има представителни международни федерации и асоциации, които отговарят за провеждането на студентските състезания и първенства. България е член на Международната и Европейската студентска организация – Европейска университетска спортна федерация (European University Sports Association, EUSA).

От 2001 г. се провежда Университетско европейско първенство по баскетбол (European Universities Basketball Championship, EUSA), където отборите представят Университета, в който учат.